

АНОТАЦІЯ

Чжан Юань. *Духовні мотети Антона Брукнера в аспекті виконавської інтерпретації: художній зміст – сучасна практика.* – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проекту на здобуття творчого ступеня доктора мистецтв за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво»). – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Міністерство культури та інформаційної політики України, Київ, 2023.

Актуальність. Мотети Антона Брукнера сьогодні постають у новому сенсі. У складному конгломераті проблем жанрового, історичного, богословського та текстологічного характеру першорядного значення набуває концептуальний фундамент цих творів – зафіксований у музиці містичний досвід композитора. Широко відомо, що вплив християнської віри для Брукнера був всеосяжним, тому, якої б грані творчості митця ми не торкнулися, вона буде пронизана цінністю Божественної Присутності. Сучасні концепції творчості Антона Брукнера базуються на потужному історико-документальному фундаменті, завдяки чому зарубіжні та українські дослідники мають можливість ґрунтовно висвітлити найрізноманітніші аспекти духовної музики «великого австрійця». Але майже всі вони ніби «звернені у минуле», а завданням представленого дослідження є «розпізнання» сучасного сенсу мотетів Брукнера. Отже, актуальність обраної теми дослідження обумовлена необхідністю переосмислити глибинний зміст мотетів Антона Брукнера в контексті втілення сакральної музичної образності та обґрунтувати нові підходи до виконавської інтерпретації малих хорових форм композитора.

Вивчення мотетів Брукнера відкриває дорогу у світ трансцендентного досвіду – проблеми, яка зазвучала з колосальною силою у ХХ столітті. У роботі вказується, що містичний ареал культури на сьогоднішній момент вивчений слабо. Попри зусилля таких мислителів, як Я. Беме, Е. Сведенборг,

Р. Штайнер, У. Джеймс, Р. Отто, К. Юнг, М. Еліаде, С. Гроф, чимало аспектів даного феномену залишаються недослідженими. Разом з тим, містичний досвід є базисом будь-якої релігійної традиції – це не просто важлива складова релігійного досвіду, це – найдавніший фундамент, що живить інші сфери релігійного життя.

Аналітичні роздуми в роботі ґрунтуються на позиції, що художній задум кожного з мотетів Брукнера укорінено в найглибших шарах світорозуміння автора. Значення релігії в житті Брукнера, який з дитинства поділяв обов'язки батька у церковних справах, було обумовлено обстановкою та атмосферою виховання майбутнього композитора. Щоденні молитви та служіння Господу були способом життя музиканта. Наголошується, що релігійна символіка була для Брукнера відкритим знанням внаслідок його безпосередньої богослужбової діяльності. Композитор створював свої духовні твори, орієнтуючись на цілком конкретні умови виконання: місце, час, а іноді й склад учасників. Тож для сучасних виконавців, які об'єктивно віддистанційовані від церковної практики, авторський задум композитора потребує розшифрування.

Основна частина представленого дослідження присвячена аналітичному вивченню пізніх мотетів А. Брукнера в інтонаційно-семантичному та інтерпретаційному аспектах. Музику духовних творів Брукнера не можна віднести цілком ані до сфери ліричного, ані до сфер епічного або драматичного. В церковних хорах композитора відображено складний симбіоз переживань, що сягають рівня трансцендентної реальності. Душевні стани, якими сповнена музика Брукнера, перевищують межі особистісного. Тут розгортається унікальна «історія» самого композитора. Для Брукнера кожен новий музичний опус був не просто актом творчої реалізації, але, передусім, – виразом нової духовної мети, яку музикант визначав сам собі. Тому його мотети є неповторними – це відображення *поточного* для композитора моменту – найактуальніших подій внутрішнього світу. У роботі наголошується, що в сфері духовної музики Брукнер почував себе абсолютно вільним, тому його *діалог* з Богом досягав небачених вершин одкровення, а

музика – надзвичайної динаміки емоційного розвитку.

Окрему увагу в роботі приділено феномену містичного досвіду в його проєкції на духовні хори Брукнера. Наголошується на особливому розумінні композитором поняття сакрального як «випробування внутрішньої об'єднуючої зустрічі людини з божественною безкінечністю, яка підтримує і людину, і решту проявів буття» (Karl Rahner). Дотик до сакрального таїнства означав для Брукнера завжди дистанцію. У творах композитора близькість до священного проживається по-різному: десь – у таємній тиші (*Os justi*, WAB 30), десь – через радісний вигук (*Ave Maria*, WAB 6), а десь (у більшості випадків) – через гострий біль (*Christus factus est*, WAB 11). Але головне – це постійне й непереборне прагнення до Бога.

Мотет *Christus factus est* представляє собою красномовний приклад молитовної сповіді Брукнера. З провалами і злетами, приголомшуючими генеральними паузами, музика мотету втілює величезне бажання людини стати ближчою до Бога. Перед нами розгортається драматична картина духовної боротьби людини. Це – щира, хвороблива і дуже сучасна історія людського шляху. В ній присутня самотність, але вона дієва й позбавлене будь-якого натяку на романтичну тугу. Конфлікт і біль, що переживає герой, жодним чином не обумовлені зовнішніми життєвими катаклізмами. «Події» мотету взагалі не мають стосунку до оточуючих факторів. Музика мотету *Christus factus est* надає можливість замислитися, якими стражданнями та мріями жив Брукнер. У роботі доводиться думка про те, що для композитора духовне начало – це не спокій та бездіяльність, не відстороненість і безликість. Це напружена робота, яка невпинно штовхає людину до саморозвитку, і цей процес не має кінця й зупинок. Цим обумовлена динамічна напруга та драматизм мотету *Christus factus est*.

У роботі відзначається особлива «синергія» Маріанських антифонів Брукнера. Акцентується їхня «самозамкненість» та складність для виконавської інтерпретації. Попри популярність мотетів *Ave Maria* та *Tota pulchra es* у концертній практиці, ключ до них доводиться шукати кожного

разу новий. Вони монолітні, «непрístupні» та в певному сенсі доцентрові за способом втілення художньої ідеї. Якщо у мотетах *Os justi* і *Christus factus est* можна розшифрувати задум композитора, послідовно проживаючи кожен музичну інтонацію в її становленні та розвитку, то у Маріанських антифонах Брукнера духовна «субстанція» у такий спосіб не виявляється. При зовнішній ясності художньої ідеї виконавець подекуди залишається «за бортом» твору. Окрім загальної алегоричності та символіки тексту сама форма діалогу соліста й хору ніби замикає сенс сказаного на самому собі, не впускаючи «глядача» до сакрального простору мотету. Отже, щоб увійти в орбіту цього внутрішнього – надзвичайно інтенсивного – музичного руху, треба стати йому спів-причетним. Іншими словами, інтерпретатору необхідно досягти ефекту присутності, а не спостереження.

На прикладі лаконічного та світлого мотету Брукнера *Ave Maria* (1861) – єдиного в своєму роді прикладу миттєвого дотику свідомості людини до сфери сакрального – проводяться паралелі зі сцени християнських таїнств «Парсифаля» та «Лоенгріна» Ріхарда Вагнера, музика якого заворожувала Брукнера.

На матеріалі духовних мотетів А. Брукнера в роботі робиться висновок, що композитор вирізнявся серед своїх сучасників не лише за кількістю написаної церковної музики. Збереження багатовікових традицій для музиканта було одним із пріоритетних завдань. У церковних творах Брукнера виявляються стилістичні зв'язки із музикою Середньовіччя, Відродження, бароко, класицизму. Тому діалог композитора-романтика із традицією викликає особливий інтерес. У роботі наголошується, що композитор належав до числа тих митців, які за своїм світоглядом тяжіли до католицького канону, а тому композитор не симпатизував суворому та консервативному німецькому стилю. На відміну від німецьких мотетів Й. Брамса та Ф. Мендельсона, які зазнали більшою мірою впливу німецької хорової школи, зокрема, бахівської традиції, композиції Брукнера на латинські тексти були пов'язані з більш прадавніми музичними кулями. Незважаючи на широку обізнаність музиканта

у творчості німецьких барокових майстрів, композиційна модель, яку обирає для себе Брукнер, сягає доби Ренесансу. Йдеться насамперед про стиль Дж. Палестрини та представників франко-фламандської поліфонічної школи.

Звертаючись до релігійних текстів, Брукнер пропонував своє тлумачення текстового першоджерела. Це відбувалося навіть у тих випадках, коли жодних відступів від оригіналу не було. Вже факт послідовного збереження канонічного тексту демонстрував позицію автора, який повністю підкорявся вимогам канону. Більшість канонічних текстів відтворюється у вокальних творах Брукнера повністю. Очевидно, що для композитора було важливо зберегти та донести до слухача текст саме у тому вигляді, в якому він закріпився у католицькій службі. З іншого боку, текст часто ставав матеріалом для інтерпретації: повтори, купюри, вставки у хорах Брукнера зміщують, а часом створюють нові смислові акценти.

У сучасній виконавській практиці особлива затребуваність церковних мотетів Брукнера привертає до себе увагу. Мотети Брукнера пронизані пошуком певного універсального духовного центру, тому їхня цінність сьогодні є неймовірно високою. В роботі виділяється низка імен всесвітньо відомих хорових диригентів, які активно звертаються до брукнерівської спадщини: Джон Еліот Гардінер (John Eliot Gardiner), Найджел Шорт (Nigel Short), Ганс-Крістоф Радеманн (Hans-Christoph Rademann), Стівен Лейтон (Stephen Layton), Ервін Ортнер (Erwin Ortner), Отто Каргл (Otto Kargl), Філіп Ахманн (Philipp Ahmann).

У результаті розгорнутого аналізу найбільш показових в ідейно-концепційному та стильовому відношенні мотетів А. Брукнера було зроблено наступні висновки.

Позиція інтерпретатора, який знаходиться всередині певного ціннісного простору й відчуває музику відповідно до актуальної системи етичних орієнтирів, здатен виявити специфічні ключі до авторського задуму композитора. Є підстави говорити про принципово інше відчуття часу, що діє в духовних творах Брукнера – часу, коли через набуття людиною внутрішньої

цілісності розкривається її власна безкінечність. Мотети *Locus iste, Os justi, Ave Maria, Tota pulchra es Maria, Christus factus est* та інші цікаві не лише з точки зору авторського хорового письма Антона Брукнера. Їхня цінність – у тому особливому пошуковому запиті, який неминуче народжується у свідомості виконавця при зверненні до духовної музики Брукнера.

Підійшовши наприкінці творчого шляху до граничного зближення сакрального та світського, композитор намітив один із важливих векторів розвитку музики ХХ–ХХІ століть, що здійсниться згодом у творах Олів'є Мессіана, Лесі Дичко, Вікторії Польової та багатьох інших. Духовні хори Антона Брукнера сьогодні відкриті для нового прочитання. Їхня музика утворює міцний зв'язок між багатовіковою католицькою традицією, чийм носієм був композитор, і актуальними цінностями сьогодення. Завдяки цій унікальній властивості ми маємо можливість стати частиною великого світу брукнерівської філософії.

Ключові слова: мотет, сакральний діалог, релігійна символіка, містичний досвід, виконавська інтерпретація, жанрова традиція, церковний канон.

SUMMARY

Zhang Yuan. Spiritual motets of Anton Bruckner in the aspect of performing interpretation: artistic content – modern practice. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Scientific substantiation of the creative art project for the degree of Doctor of Arts in the specialty 025 “Musical Art” (field of study 02 “Culture and Arts”). – Ukraine National P. Tchaikovsky Academy of Music, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Kyiv, 2023.

Relevance. Anton Bruckner's motets exist today with the new meaning. In a complex conglomerate of problems of genre, historical, theological and textological nature, the conceptual foundation of these compositions acquires primary importance – the composer's mystical experience recorded in music. It is widely

known that the influence of the Christian faith for Bruckner was comprehensive, so no matter what facet of the artist's work we study, it will be permeated with the value of the Divine Presence. Modern concepts of Anton Bruckner's work are based on a powerful historical and documentary foundation, thanks to which foreign and Ukrainian researchers have the opportunity to thoroughly illuminate the most diverse aspects of the spiritual music of the "great Austrian". But almost all of them seem to be "addressed to the past", and the task of the presented study is to "recognize" the modern meaning of Bruckner's motets. Therefore, the relevance of the chosen research topic is due to the need to rethink the deep meaning of Anton Bruckner's motets in the context of the embodiment of sacral musical imagery and to substantiate new approaches to the performing interpretation of the composer's small choral forms.

The study of Bruckner's motets opens the way to the world of transcendental experience – a problem that sounded with tremendous force in the XX century. The work indicates that the mystical area of culture is currently poorly studied. Despite the efforts of such thinkers as J. Boehme, E. Swedenborg, R. Steiner, W. James, R. Otto, K. Jung, M. Eliade, S. Grof, many aspects of this phenomenon remain unexplored. At the same time, mystical experience is the basis of any religious tradition – it is not just an important component of religious experience, it is the oldest foundation that nourishes other areas of religious life.

Analytical reflections in the work are based on the position that the artistic idea of each of Bruckner's motets is rooted in the deepest layers of the author's worldview. The importance of religion in the life of Bruckner, who from childhood shared his father's responsibilities in church affairs, was determined by the environment and atmosphere of the upbringing of the future composer. Daily prayers and service to the Lord were the musician's way of life. It is emphasized that religious symbolism was an open knowledge for Bruckner as a result of his direct liturgical activity. The composer created his spiritual compositions, focusing on very specific performance conditions: place, time, and sometimes the composition of the participants. Therefore, for modern performers who are objectively distanced from

church practice, the author's intention of the composer needs to be deciphered.

The main part of the presented study is devoted to the analytical study of A. Bruckner's late motets in intonation-semantic and interpretive aspects. The music of Bruckner's spiritual compositions cannot be attributed completely either to the sphere of the lyrical, nor to the spheres of the epic or the dramatic. The composer's church choirs reflect a complex symbiosis of experiences that reach the level of transcendent reality. The emotional states that Bruckner's music is full of transcend personal boundaries. Here unfolds the unique "story" of the composer himself. For Bruckner, each new musical opus was not just an act of creative realization, but, above all, an expression of a new spiritual goal that the musician defined for himself. Therefore, his motets are unique - they are a reflection of the *current* moment for the composer - the most relevant events of the inner world. The work emphasizes that in the field of spiritual music, Bruckner felt completely free, so his *dialogue* with God reached unprecedented heights of revelation, and music reached extraordinary dynamics of emotional development.

Particular attention is paid to the phenomenon of mystical experience in its projection on Bruckner's spiritual choirs. Emphasis is placed on the composer's special understanding of the concept of the sacral as "the experience of the inner unifying meeting of man with divine infinity, which supports both man and the rest of the manifestations of being" (Karl Rahner). Touching the sacral sacrament always meant distance for Bruckner. In the compositions of the composer, closeness to the sacred is lived in different ways: somewhere – in a secret silence (*Os justi*, WAB 30), somewhere – through a joyful exclamation (*Ave Maria*, WAB 6), and somewhere (in most cases) – through acute pain (*Christus factus est*, WAB 11). But the main thing is a constant and irresistible desire for God.

The motet *Christus factus est* is an eloquent example of Bruckner's prayer confession. With ups and downs, stunning general pauses, the music of the motet embodies the great desire of man to become closer to God. A dramatic picture of man's spiritual struggle unfolds for us. This is a sincere, painful and very modern story of the human journey. There is loneliness in it, but it is effective and devoid of

any hint of romantic longing. The conflict and pain experienced by the hero are in no way caused by external life cataclysms. The "events" of the motet have no relation to the surrounding factors at all. The music of the motet *Christus factus est* provides an opportunity to think about the sufferings and dreams Bruckner lived through. The work proves the idea that for a composer, the spiritual principle is not calmness and inactivity, not aloofness and impersonality. It is hard work that constantly pushes a person to self-development, and this process has no end and no stops. This is due to the dynamic tension and dramatism of the motet *Christus factus est*.

The work notes a special "synergy" of Bruckner's Marian antiphons. Emphasis is placed on their "self-enclosedness" and complexity for performing interpretation. Despite the popularity of the motets *Ave Maria* and *Tota pulchra es* in concert practice, the key to them has to be found every time. They are monolithic, "impregnable" and, in a certain manner, centripetal in terms of the way an artistic idea is embodied. If in the motets *Os justi* and *Christus factus est* it is possible to decipher the composer's intention by successively experiencing each musical intonation in its formation and development, then in Bruckner's Marian antiphons the spiritual "substance" is not revealed in this way. With the external clarity of the artistic idea, the performer sometimes remains "overboard" of the composition. In addition to the general allegorical and symbolic nature of the text, the very form of the dialogue between the soloist and the choir seems to close the meaning of what was said on itself, not allowing the "spectator" into the sacral space of the motet. Therefore, in order to enter the orbit of this internal – extremely intense – musical movement, one must become complicit in it. In other words, the interpreter needs to achieve the effect of presence, not observation.

On the example of Bruckner's laconic and bright motet *Ave Maria* (1861) – a unique example of a momentary touch of human consciousness to the sphere of the sacred – parallels are drawn from the scene of the Christian sacraments "Parsifal" and "Lohengrin" by Richard Wagner, whose music mesmerized Bruckner.

Based on the material of A. Bruckner's spiritual motets, the work concludes that the composer stood out among his contemporaries not only by the amount of

church music he wrote. Preservation of centuries-old traditions was one of the priority tasks for the musician. Bruckner's church compositions show stylistic connections with the music of the Middle Ages, Renaissance, Baroque, and Classicism. Therefore, the romantic composer's dialogue with tradition is of particular interest. The work emphasizes that the composer was one of those artists who in their worldview gravitated towards the Catholic canon, and therefore the composer did not sympathize with the strict and conservative German style. Unlike the German motets of J. Brahms and F. Mendelssohn, which were more influenced by the German choral school, in particular, the Bach tradition, Bruckner's compositions on Latin texts were connected to more ancient musical spheres. Despite the wide knowledge of the musician in the works of German Baroque masters, the compositional model that Bruckner chooses for himself dates back to the Renaissance. It is primarily about the style of G. Palestrini and representatives of the Franco-Flemish polyphonic school.

Turning to religious texts, Bruckner offered his interpretation of the original textual source. This happened even in cases when there were no deviations from the original. The very fact of the consistent preservation of the canonical text demonstrated the position of the author, who fully obeyed the requirements of the canon. Most of the canonical texts are reproduced in Bruckner's vocal compositions in their entirety. It is obvious that it was important for the composer to preserve and convey the text to the listener exactly in the form in which it was established in the Catholic service. On the other hand, the text often became a material for interpretation: repetitions, notes, insertions in Bruckner's choirs shift and sometimes create new semantic accents.

In modern performing practice, the particular demand of Bruckner's church motets attracts attention. Bruckner's motets are permeated with the search for a certain universal spiritual center, so their value today is incredibly high. The work highlights a number of names of world-famous choral conductors who actively refer to Bruckner's legacy: John Eliot Gardiner, Nigel Short, Hans-Christoph Rademann, Stephen Layton, Erwin Ortner, Otto Kargl, Philipp Ahmann.

As a result of the detailed analysis of the most representative motets of A. Bruckner in ideological, conceptual and style terms, the following conclusions were drawn.

The position of the interpreter, who is inside a certain value space and experiences music according to the current system of ethical guidelines, is able to reveal specific keys to the author's intention of the composer. There are reasons to talk about a fundamentally different sense of time operating in Bruckner's spiritual compositions – time when, through the acquisition of inner integrity by a person, his own infinity is revealed. The motets *Locus iste*, *Os justi*, *Ave Maria*, *Tota pulchra es Maria*, *Christus factus est* and others are interesting not only from the point of view of Anton Bruckner's authorial choral composing. Their value lies in the special search that inevitably arises in the performer's mind when turning to Bruckner's spiritual music.

At the end of his creative career, reaching the ultimate convergence of the sacred and the secular, the composer outlined one of the important vectors of the development of music of the XXI century, which would later be realized in the compositions of Olivier Messiaen, Lesya Dychko, Victoria Poleva and many others. Anton Bruckner's spiritual choirs are open for a new reading today. Their music forms a strong connection between the centuries-old Catholic tradition, of which the composer was the bearer, and the current values of today. Thanks to this unique property, we have the opportunity to become part of the great world of Bruckner's philosophy.

Key words: motet, sacral dialogue, religious symbolism, mystical experience, performing interpretation, genre tradition, church canon.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ

1. Чжан Юань. Мотет як «відкрита форма»: концепція перетворення в духовній музиці Антона Брукнера. *Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової: Музичне мистецтво і культура / Music art and culture*. Випуск 32. Книга 2. Одеса: Видавничий дім

«Гельветика», 2021. С. 62–77.

2. Чжан Юань. Естетика християнських традицій у Маріанських мотетах Антона Брукнера. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 40. Том 3. С. 60–67.

3. Yuan Zhang. Specificity of artistic imagery in Anton Bruckner's late motets: performing accents (Специфіка художньої образності у пізніх мотетах Антона Брукнера: виконавчі акценти). *Knowledge, Education, Law, Management*. Lublin (Poland): Fundacja Instytut Spraw Administracji Publicznej w Lublinie, 2021. № 8 (44) vol. 2. P. 24–29.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту обговорено на засіданнях кафедри хорового диригування. Матеріали дослідження викладено в доповідях на міжнародній та всеукраїнській науково-практичних конференціях і на круглому столі. Презентовано два творчих мистецьких проєкти, один із них – на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва:

1. Чжан Юань. Естетика християнських традицій у мотетах Антона Брукнера: доповідь. Сучасні естетичні тенденції у музичному мистецтві: програма Круглого столу / Національна академія мистецтв України (11 грудня 2020 року). Київ, 2020.

2. Чжан Юань. Переосмислення ренесансних традицій у пізніх духовних мотетах Антона Брукнера: доповідь. Синтез мистецтв у сучасних соціокультурних процесах: програма Міжнародної наукової конференції / Національна академія мистецтв України. За підтримки Universität Leipzig, Institut für Musikwissenschaft (Німеччина), University of Basilicata, Matera

(Італія), Zhejiang University of Technology, Hangzhou, Zhejiang (КНР) (23 грудня 2020 року, Київ). Київ, 2020.

3. Чжан Юань. Мотет як відкрита форма: перетини міжрегіональних китайських та західноєвропейських виконавських традицій: доповідь. Сучасні виміри української регіоналістики: програма Третьої всеукраїнської науково-практичної конференції / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, Інститут української археографії, джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, Ніжинський державний класичний університет імені Миколи Гоголя (7 квітня 2021 року). Київ, 2021.

4. Чжан Юань. Естетика музичної образності у пізніх духовних мотетах Антона Брукнера: доповідь на Круглому столі. Сучасні естетичні тенденції у музичному мистецтві: програма Круглого столу / Національна академія мистецтв України (3 червня 2021 року, Київ). Київ, 2021.

5. Чжан Юань. Мотети Антона Брукнера в аспекті феномену «нової сакральності»: доповідь. Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях: програма П'ятої міжнародної науково-практичної конференції / Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського (4–6 листопада 2021 року). Київ, 2021.

6. Чжан Юань. Пізні духовні твори Антона Брукнера у просторі міжнаціональних культурних взаємин: виконавський аспект: доповідь. Синтез мистецтв у сучасних соціокультурних процесах: програма міжнародної науково-практичної конференції / Національна академія мистецтв України (6 грудня 2021 року). Київ, 2021.

7. Чжан Юань. Концерт-іспит (10 березня 2021 року). За участі хору Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Виконано твори українських композиторів. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Малий зал імені О. С. Тимошенка. Київ, 2021.

8. Чжан Юань. Творчий мистецький проєкт (3 травня 2023 року). За

участі Академічного камерного хору «Хрещатик» (художній керівник – Павло Струць). Виконано духовні твори Антона Брукнера. Київ, 2023.